

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Гирко Діана Андріївна,

*магістрантка Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Відповідальність особи має соціальну природу, а юридична відповідальність, зокрема і кримінальна, є специфічним видом соціальної відповідальності, що виявляється у різних сферах людського життя, наприклад, у сфері реалізації прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Оскільки однією із форм захисту прав інтелектуальної власності є юрисдикційна, що включає в себе кримінально-правову процедуру, вважаємо за доцільне визначити основні підстави притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини у сфері авторського права та суміжних прав. Порухене нами питання має як теоретичне, так і практичне значення.

Частково питання підстави кримінальної відповідальності досліджено у працях М.І. Бажанова, М.І. Мельникова, В.В. Сташиса, М. І. Панова, В.П. Тихого, М.І. Хавронюка, І.В. Хохлової інших фахівців.

Як слушно зазначає М.І. Панов, чинне українське кримінальне законодавство не містить визначення категорії «кримінальна відповідальність», а доктринальні визначення цієї категорії суттєво різняться. Окремі науковці трактують кримінальну відповідальність як реалізацію санкції кримінально-правової норми, таким чином фактично ототожнюють її з покаранням. Досить часто стверджують, що кримінальна відповідальність – це вимушене зазнавання особою, яка вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених Кримінальним кодексом (далі – КК) України обмежень особистого, майнового або іншого характеру, що визначаються вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави [6,46].

Варто погодитись із визначенням І.В. Хохлової, яка під кримінальною відповідальністю розуміє форму реалізації охоронних кримінально-правових відносин, пов'язаних із вчиненням злочину, яка завжди полягає у державному осуді злочинця, що здійснюється судом в обвинувальному вирокі, і, як правило, втілюється в застосуванні до нього конкретних заходів кримінально-правового впливу [9, 22]

Однією із категорій у кримінальному праві є поняття «підстави кримінальної відповідальності». Термін «підстава» у сучасній правовій

думці формулюється як причина, вихідне першоджерело чогось або якогось явища[3, 103]. Щодо підстави кримінальної відповідальності, то в частині 1 статті 2 КК визначено, що нею є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [1].

На думку Є.С. Гнатенка, більшість науковців виокремлює підстави кримінальної відповідальності, поділяючи їх на фактичні та юридичні. До фактичних підстав належить учинення в реальній дійсності суспільно небезпечного діяння. Юридична підстава – це передбачення такого діяння в кримінальному кодексі[3, 104]. В.П. Тихий також вказує, що для реалізації кримінальної відповідальності необхідним є також обвинувальний вирок, який розглядається у цьому аспекті як процесуальна правова підстава кримінальної відповідальності [8, 244]. Аналогічно вважає І.В. Хохлова, яка останню підставу називає формальною [9, 24].

Аналізуючи вищезазначене, можна сказати, що фактичною підставою кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого статтею 176 КК України. Юридичною ж підставою є саме передбачення такого діяння у статті 176 КК, тобто визнання такого діяння злочином. Процесуальною підставою кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав є обвинувальний вирок суду.

Як зазначалося вище, фактичною підставою кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав може бути тільки діяння, що містить всі ознаки складу злочину, передбаченого статтею 176 КК України, тому доцільним буде охарактеризування особливостей об'єктивних та суб'єктивних ознак складу названого кримінального правопорушення.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України за редакцією М.І. Мельника та М.І. Хавронюка вказує, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого статтею 176 КК України, є авторське право та суміжні права, суб'єктом може бути фізична осудна особа, що досягла віку кримінальної відповідальності. З суб'єктивної сторони, це діяння характеризується умислом, а з об'єктивної сторони злочин проявляється у діях, які можливі у таких формах:

1. незаконне відтворення творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення;

2. незаконне розповсюдження творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а також виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення;

3. незаконне тиражування та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації;

4. інше порушення авторського права і суміжних прав [4, 465].

Норми цієї статті, як вказує О.О. Тарасова, посилаючись на думку М.І. Мельника, привертають увагу нечіткістю формулювань. Зокрема, твори науки, літератури й мистецтва, комп'ютерні програми й бази даних названо об'єктами кримінально-правової охорони. Виникає питання: чому законодавець виділив серед творів науки окремо комп'ютерні програми та бази даних, адже ці об'єкти є об'єктами права інтелектуальної власності нарівні з іншими об'єктами авторського права. Може скластися враження, що кримінально-правовій охороні підлягають тільки комп'ютерні програми та бази даних, а ілюстрації, карти-схеми, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури та інші деякі об'єкти авторського права такій охороні не підлягають [7, 35].

Склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК, сформульовано як матеріальний: злочин є закінченим з моменту настання матеріальної шкоди у значному розмірі. Це означає, зокрема, що ст. 176 КК охороняє лише майнові права автора. Звичайний плагіат, якщо ним не заподіяно зазначеної матеріальної шкоди автору, не є злочином і кваліфікується, як і деякі інші порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що не пов'язані із заподіянням матеріальної шкоди, за ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5].

Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього злочину, як вже зазначено вище, є суспільно небезпечні наслідки у виді завдання матеріальної шкоди у значному розмірі (ч. 1 ст. 176 КК), у великому розмірі (ч. 2 ст. 176 КК) чи у в особливо великому розмірі (ч. 3 ст. 176 КК), а такожі причинний зв'язок між вказаними діями і наслідками.

Визначення розмірів матеріальної шкоди (значного, великого та особливо великого) дається у примітці до ст. 176 КК та має певні особливості. Так, для вирахування розміру заподіяної шкоди застосовується поняття «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» (далі – НМДГ), що є специфічною категорією. Зокрема в примітці зазначено, що матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує НМДГ, у великому розмірі – якщо її розмір у двісті і більше разів

перевищує НМДГ, а завданою в особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує НМДГ [1].

Визначення «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» сформульовано в Податковому кодексі України, зокрема розділ XX, підрозділ 1 пункт 5 зазначає: «Якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації злочинів або правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 статті 169 розділу IV цього Кодексу для відповідного року» [2].

Враховуючи вищезазначене, констатуємо, що у випадку кваліфікації злочину, передбаченого статтею 176 КК України, НМДГ визначається в розмірі податкової соціальної пільги для відповідного року.

Для визначення розміру збитків по кримінальних справах, до 1 січня 2015 р. податкова соціальна пільга надається в розмірі, що дорівнює 50% розміру прожиткового мінімуму, а з 1 січня 2015 р. податкова соціальна пільга буде дорівнювати 100% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи. Оскільки з 1 січня 2014 р. сума прожиткового мінімуму в 2014 р., встановлена Законом України «Про Державний бюджет України на 2014 р.», становить 1218 грн., то за сучасних умов (до 1 липня 2014 р.) сума НМДГ, що використовується для визначення розміру завданої злочином шкоди, становить 609 гривень.

Отже, важливим елементом складу злочину, а звідси й фактичної підстави кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав є завдання матеріальної шкоди у розмірі, що перевищує 121 800 грн.

Юридичною підставою кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав можна назвати передбачення такого діяння в статті 176 КК України, тобто визнання законодавцем його суспільної небезпеки. Як вказує М.І. Панов, це означає, що законодавець пов'язує кримінальну відповідальність тільки з конкретним актом поведінки особи, яка знаходить свій вираз у суспільно небезпечному діянні в формі дії чи бездіяльності [6, 48].

Процесуальною підставою кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав є обвинувальний вирок, за яким особа визнається винною у вчиненні злочину,

передбаченого статтею 176 КК. Саме винесення обвинувального вироку є важливою підставою, що впливає із ч.2. ст. 2 КК, де відтворюється конституційне положення про презумпцію невинуватості (частина перша статті 62 Конституції України): «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [8].

Таким чином, розглядаючи підставу кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав як складну категорію, можна виділити такі її елементи:

1) фактичну підставу, що полягає у вчиненні особою суспільно небезпечного діяння, яке містить об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого статтею 176 КК України;

2) юридичну підставу, тобто наявність у Кримінальному кодексі України норми права, а саме – статті 176, що передбачає суспільну небезпечку встановлює кримінальну відповідальність за порушення авторського права та суміжних прав;

3) процесуальну підставу, об'єктивним вираженням якої є обвинувальний вирок суду, за яким особа визнається винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтею 176 КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Гнатенко Є.С. Підстави кримінальної відповідальності за законодавством України / Є.С. Гнатенко // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право . – 2013. – № 2. – С. 102-106
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 7-ме вид. – К.: Юридична думка. – 2010. – 1288 с. – С. 463-468
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/162/12210/28/#chapter>

6. Панов М.І. Кримінальна відповідальність та її підстава / М.І. Панов // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – №4. – С. 45-50
7. Тарасова О.О. Кримінально-правовий захист прав інтелектуальної власності/ О.О. Тарасова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – №3. – С.34-35
8. Тихий В.П. Підстава кримінальної відповідальності / В.П. Тихий // Вісник Академії адвокатури України . – 2009. – № 1. – С. 244-245
9. Хохлова І.В. Кримінальне право України (Загальна частина): навч. посіб. / І.В. Хохлова, О.П. Шем'яков; Макіїв. екон.-гуманіт. ін-т. – К.: Центр навч. л-ри. – 2006. – 272с.

ОБ'ЄКТИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН СНД

Парамонова Ольга Сергіївна,

*старший викладач Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

Україна як одна з країн колишнього СРСР розвивалася, разом з іншими країнами СНД, в рамках єдиної політико-правової системи і мала майже ідентичне кримінальне законодавство. Розпад Радянського Союзу, що супроводжувався змінами в суспільному житті, викликав необхідність змінити підходи щодо правової охорони соціальних відносин. Кожна з утворених незалежних держав самостійно розробляла кримінальне законодавство. Вивчення останнього дозволить українському законодавцю обрати найбільш вдалі форми кримінально-правового забезпечення інтелектуальної власності у сучасних соціально-економічних умовах.

Так, у ст. 184 Кримінального кодексу (далі – КК) Республіки Казахстан передбачено відповідальність за порушення виключних майнових та особистих немайнових прав на об'єкти авторських та суміжних прав. Перелік же цих об'єктів (досить широкий) ми знаходимо у ст. 972 «Види об'єктів авторського права» та ст. 985 «Об'єкти суміжних прав» Цивільного кодексу (далі – ЦК) Республіки Казахстан [1]. До них належать: 1) об'єкти авторських прав: літературні твори; драматичні і музично-драматичні твори; сценарні твори; твори хореографії і пантоміми; музичні твори з текстом або без тексту; аудіовізуальні твори,